

Het onderwijs in het schrijven van teksten (stellen)

Belangrijk!

Goed leren schrijven is belangrijk. Om in de maatschappij te kunnen functioneren, moeten leerlingen zich schriftelijk kunnen uitdrukken. Dit vraagt om een beheersing van verschillende schrijftaken, zoals corresponderen, een formulier invullen en een verslag schrijven. Dit is de communicatieve functie van schrijven. Daarnaast heeft schrijven ook een expressieve functie: schrijven om eigen ideeën en gevoelens op authentieke wijze uit te drukken. Schrijven gaat echter verder dan deze twee functies: het ondersteunt ook de kennisverwerking. Door te schrijven kunnen leerlingen opgedane kennis beter doorgronden, toepassen in nieuwe situaties en nieuwe inzichten krijgen. Deze functie wordt schrijvend leren genoemd.

Inspectie

Begin 2011 publiceerde de inspectie een rapport over de kwaliteit van het onderwijs in het schrijven van teksten ('stellen'). In het kort zijn dit de conclusies.

Kwaliteitsaspect	%
Leerstofaanbod	65
Tijd	86
Didactisch handelen	32
Afstemming	3
Kwaliteitszorg	4

Leerstofaanbod

Op scholen waar het leerstofaanbod niet in orde is werken leraren vaak erg selectief met de schrijflessen uit de methode, zonder dat daar binnen de school goede afspraken over zijn gemaakt.

Tijd

Bijna twee derde van de scholen (60 procent) besteedt in groep 5 tot en met 8 wekelijks maximaal 45 minuten aan schrijfonderwijs. Dit is weinig, want de totale tijd voor taal (inclusief lezen) is gemiddeld circa acht uur per week.

Didactisch handelen

Knelpunten doen zich voor bij de uitleg over de aanpak van de opdracht (schrijfstrategieën) en bij het geven van feedback. Teksten van leerlingen worden zelden met de leraar of met medeleerlingen besproken. Bovendien leren leerlingen te weinig hun teksten te herlezen en te reviseren.

Afstemming

Op slechts 3 procent van de scholen volgen de leraren systematisch de voortgang in de schrijfontwikkeling én stemmen zij op basis van die gegevens hun aanpak af op verschillen in

schrijfvaardigheid tussen leerlingen. Het volgen van de voortgang en het analyseren daarvan staan dus nog in de kinderschoenen.

Kwaliteitszorg

Het schrijfonderwijs maakt nog nauwelijks deel uit van de kwaliteitszorg van scholen. Slechts 4 procent bepaalt periodiek of (de resultaten van) het schrijfonderwijs voldoen aan hun kwaliteitseisen en bevordert de deskundigheid van de leraren op het gebied van schrijfonderwijs. 96% doet dat dus niet.

Scholen die voldoen aan alle essentiële kenmerken van goed schrijfonderwijs

Kwaliteit onderwijsleerproces in kaart brengen

Een school kan het schrijfonderwijs evalueren door het onderwijsleerproces onder de loep te nemen. Daarbij gaat het om de vraag wat de sterke en zwakke punten van het schrijfonderwijs zijn. Dit kan met de kwaliteitsscan die de inspectie heeft samengesteld. De uitkomst van de kwaliteitsscan laat zien welke onderdelen van het schrijfonderwijs aangepakt kunnen worden en welke onderdelen (beter) geborgd moeten worden.

Kwaliteitsscan schrijfonderwijs

	Nee	Enigszins	Ja
0. Algemeen			
Op onze school hebben leerlingen plezier in het schrijven van teksten; bijna alle leerlingen vinden schrijven leuk.			ja
1. Leerstof en doorgaande leerlijn			
<p>Wij zorgen ervoor dat alle kerndoelen voor schrijven (kerndoelen 1, 5, 8, 9, 10, 11) aan de orde komen:</p> <p>☐ We werken in de groepen 4 tot en met 8 met een taalmethode (of een schrijfprogramma) die dekkend is voor de kerndoelen en wij volgen de methode/het programma vrijwel integraal</p> <p>OF</p> <p>☐ We maken bewust keuzes uit de methode/het programma of we geven regelmatig een eigen invulling aan de schrijflessen. Daarbij zorgen we er wel voor dat we die lessen ontlenen aan een leerlijn met schrijfdoelen die gebaseerd is op de kerndoelen of referentieniveaus.</p>			<p>Methode</p> <p>STAAL</p>

Het onderwijs in het schrijven van teksten (stellen)

We benutten de zaakvakken ook voor het 'schrijven om te leren'. Het accent ligt hier op schrijven om de lesstof beter te begrijpen.			Ja
Wij hebben in de groepen 1, 2 en 3 een beredeneerd en gepland aanbod voor beginnend schrijven dat aansluit bij de leerinhouden van groep 4.			Ja
2. Tijd			
In de groepen 4 tot en met 8 geven we minstens een keer in de twee weken een instructieles met een schrijfopdracht.			STAAL
We zorgen ervoor dat de leerlingen - naast de instructieles - voldoende tijd krijgen om de schrijfopdracht af te maken.			ja
We ruimen tijd in om de teksten te bespreken en te laten herschrijven.			ja
In het programma van de groepen 1, 2 en 3 staat minstens een keer per week een schrijfactiviteit gepland.			ja
3. Aanpak/didactiek			
Bij schrijfopdrachten oriënteren we de leerlingen op het onderwerp waarover ze gaan schrijven.			ja
We geven duidelijke schrijfopdrachten. We zorgen altijd dat we: <ul style="list-style-type: none"> - de tekstsoort duidelijk maken (bijvoorbeeld een verhaal, een verslag, een beschrijving). - een expliciet communicatief doel aangeven (bijvoorbeeld vermaken, informeren, overtuigen, instrueren). - duidelijk maken wie de lezer is (bijvoorbeeld iemand die al iets of nog helemaal niets van het onderwerp weet). - duidelijk maken welke criteria voor de tekst gelden. 			STAAL
In de instructieles besteden we expliciet aandacht aan (onderdelen van) het schrijfproces, dus aan de manier waarop leerlingen de schrijfopdracht kunnen aanpakken (het voorbereiden van de opdracht, het ordenen van de informatie, rekening houden met het schrijfdoel, formuleringskwesaties, stijl en toon, rekening houden met de lezer, aanpakken om teksten te herschrijven).			ja
We helpen de leerlingen tijdens het schrijven. De hulp richt zich vooral op de inhoud van de tekst en op de aanpak van de schrijfopdracht.			ja
Alle teksten worden gelezen. Na de schrijftaak geven wij – en/ of medeleerlingen - altijd feedback op de geschreven tekst. Dat kan mondelinge of schriftelijke feedback zijn. Wij zorgen ervoor dat de feedback over de essentie van de schrijfopdracht gaat en aansluit bij de vooraf geformuleerde criteria.			ja

 Het onderwijs in het schrijven van teksten (stellen)

Bij de feedback besteden we ook aandacht aan de manier waarop de leerlingen de schrijfopdracht hebben aangepakt (het schrijfproces).			EDI-model
In de schrijflessen zijn verschillende fasen van het schrijfproces herkenbaar. De leerlingen: <ul style="list-style-type: none"> - plannen de schrijftaak (voorbereiden, opzet maken). - gaan daarna aan de slag met het eigenlijke schrijven. - reviseren de tekst (herschrijven, aanpassen). 			STAAL
Vorderingen volgen			
We volgen de ontwikkeling van de schrijfvaardigheid van de leerlingen regelmatig en we doen dat (in de groepen 4 tot en met 8) op een gelijksoortige manier. Wij hebben daarover in het team afspraken gemaakt.			ja
Uit het volginstrument dat wij gebruiken kunnen wij afleiden hoe de leerlingen vorderen in relatie tot de landelijk uitgewerkte tussendoelen (of de referentieniveaus).			IEP tussentoets
We leggen de gegevens uit het volginstrument vast in groepsoverzichten.			portfolio
Afstemming			
We geven zwakke schrijvers extra ondersteuning of instructie.			ja
Goede schrijvers geven we complexere en uitdagender schrijfopdrachten.			HBgroep
Kwaliteitszorg			
Op onze school evalueren we de kwaliteit van het schrijfonderwijs.			ja
Op basis van evaluaties werken we aan verbetering van het schrijfonderwijs.			ja
We onderhouden onze deskundigheid op het gebied van het schrijfonderwijs door middel van scholing. Als we een nieuwe taalmethode of een nieuw schrijfprogramma invoeren, besteden we expliciet aandacht aan de leerlijn schrijven.			

Hoe kan het beter?

1. Kwaliteitskaarten per methode

U kunt uw schrijfonderwijs optimaliseren en daarbij uitgaan van uw methode. Wat er goed of slecht is aan uw methode kunt u lezen in de analyse per methode. Die analyses zijn uitgevoerd aan de hand van het fasenmodel dat ook de inspectie in haar brochure benoemt. In deze analyses vindt u ook concrete adviezen hoe u uw stelonderwijs kunt verbeteren.

Het onderwijs in het schrijven van teksten (stellen)

Vijf fasenmodel voor het schrijfonderwijs

1. Oriëntatie
2. Schrijfopdracht
3. Schrijven en hulp geven tijdens het schrijven
4. Bespreken en herschrijven teksten
5. Verzorgen en publiceren van teksten

Oriëntatie

Als kinderen meer informatie hebben over het onderwerp waarover ze moeten schrijven, hebben ze minder moeite met het bedenken van de inhoud van hun tekst.

Schrijfopdracht

Een duidelijke opdracht waarin wordt aangegeven waar de te schrijven tekst aan moet voldoen en voor wie de tekst geschreven wordt .

Schrijven en hulp geven tijdens het schrijven

Vaak helpt het leerlingen om eerst mondeling te verwoorden wat ze willen opschrijven. Vervolgens kan de leerkracht of een leerling helpen om deze gedachten goed op papier (of computer) te zetten.

Bespreken en herschrijven van de tekst

De leerlingen lezen elkaars teksten en geven elkaar suggesties voor verbetering van de tekst.

Verzorgen en publiceren

Als een tekst daadwerkelijk door anderen gelezen wordt, is het voor leerlingen duidelijk dat de tekst geen spelfouten mag bevatten en dat ook de lay-out goed moet zijn.

2. SLO geeft advies

De SLO heeft een uitwerking geschreven van het referentiekader voor het schrijfonderwijs (www.slo.nl). Op bladzijde 9 t/m 14 van de brochure 'Leerstoflijnen schrijven beschreven' leest u wat de karakteristieken zijn voor 1F en 2F. En wat het schrijfonderwijs moet behelzen voor de groepen 1-2, 3-4, 5-6, 7-8. Hieronder geven we kort weer hoe de schrijfdidactiek in de groepen 3-8 er volgens het voorstel van de SLO uit ziet..

Korte karakteristiek van de schrijfdidactiek in de groepen 3-4

Schrijven voor deze jonge leerlingen is een nieuwe en moeizame activiteit, waaraan niet direct hoge eisen moeten worden gesteld. Stimuleren van de schrijfhandeling zelf is belangrijker dan het eindproduct. Er moet speciale aandacht worden gegeven aan het publiceren van teksten: niet alleen de leraar leest de tekst, maar ook klasgenoten, ouders of andere leraren. Om leerlingen in de groepen 3 en 4 te inspireren tot het schrijven van teksten is het van groot belang aandacht te schenken aan contextualisering van de schrijfopdrachten. Schrijfopdrachten moeten ingebed zijn in een rijke context die elke leerling houvast geeft om de eigen gedachten op papier te zetten. Een geschikte werkvorm voor het nabespreken van teksten is de klassikale tekstbespreking, waarbij teksten van leerlingen (geprojecteerd op een scherm, of geschreven op een schoolbord) verbeterd worden.

Korte karakteristiek van de schrijfdidactiek in de groepen 5-6

Contextualisering van schrijfopdrachten blijft een belangrijk onderdeel van de didactiek van het schrijfonderwijs in de groepen 5 en 6. Een ander belangrijk onderdeel van de schrijfdidactiek in de groepen 5 en 6 is de noodzaak om leerlingen te ondersteunen in hun ontwikkeling naar zelfstandig schrijverschap. Daaronder verstaat SLO dat leerlingen zich in toenemende mate bewust worden van de mogelijkheden die geschreven taal biedt om ideeën duidelijk onder woorden te brengen.

Korte karakteristiek van de schrijfdidactiek in de groepen 7-8

Contextualisering van schrijfopdrachten en de ondersteuning in hun ontwikkeling naar zelfstandig schrijverschap blijft ook in deze groepen een belangrijk onderdeel van de didactiek van het schrijfonderwijs.

In de groepen 7 en 8 vindt verder een transitie plaats van schrijven voor bekenden en in nabije/informele situaties naar het schrijven voor minder bekenden en in meer formele situaties. Denk aan het schrijven van zakelijke brieven, formele klachten en complexe formulieren. Ook begint er in deze groepen meer aandacht te komen voor genreverschillen: niet elke tekst is een verhaal.

3. Wat werkt?

Leidt beter schrijfonderwijs en extra aandacht voor de uitvoering van de schrijflessen nu ook tot betere teksten?

Er is weinig kennis uit Nederlands onderzoek over 'wat werkt' in het schrijfonderwijs. Uit onderzoek naar bepaalde vaardigheden bij leerlingen is wel gebleken dat er een samenhang is tussen plannings- en reviseervaardigheden van leerlingen en de kwaliteit van teksten. Ook strategieën als ideeën genereren aan het begin van het schrijfproces en het regelmatig herlezen van de tekst tijdens het schrijven hangen positief samen met de tekstkwaliteit (Bonset en Hoogeveen 2007, pag. 25 en 53). Scholen zouden zich op deze aspecten van het schrijfonderwijs kunnen richten om de kwaliteit van de teksten van leerlingen te verbeteren.

Uit buitenlands onderzoek naar het effect van het schrijfonderwijs op teksten van leerlingen blijkt dat specifieke instructie een positieve bijdrage heeft op de schrijfvaardigheid van leerlingen (Graham & Perrin 2007). In het algemeen gaat het om instructie in schrijfstrategieën voor het plannen van de schrijftaak en voor het reviseren van teksten.

Naast instructie in strategieën hebben o.a. ook samenvattingen maken, hulp krijgen van klasgenoten, schrijven met focus (schrijven met concreet omschreven schrijfdoelen) en gerichte feedback ontvangen een positief effect op de schrijfvaardigheid (Gelderen, van A. 2011). Leraren die zich bij de ondersteuning aan leerlingen vooral richten op de communicatieve aspecten van teksten (sluit de inhoud aan bij het doel en is de tekst ook gericht op het publiek waar de tekst voor bedoeld is?), bereiken meer dan leraren die vooral aandacht besteden aan de vormaspecten (spelling en stijl) van teksten. Leerlingen profiteren meer van leraren die eenduidige schrijftaken geven, die stevige inhoudelijke ondersteuning geven en die gerichte feedback verzorgen (Verheyden, 2010).

Uit het onderzoek van Verheyden bleek bovendien dat leerlingen baat hebben bij het mondeling voorbereiden van schrijfp opdrachten en het hardop denkend zinnen formuleren. Actieve betrokkenheid van de leerlingen alleen blijkt volgens dit onderzoek geen voldoende voorwaarde voor ontwikkeling van de schrijfvaardigheid. De interactie (inhoudelijke kwaliteit, mate van responsiviteit) met de leraar naar aanleiding van de inbreng van de leerlingen is belangrijker. De leerkracht vervult dus een cruciale rol!

Colofon

Deze kwaliteitskaart is een coproductie van Miriam Krijnsen (BCO Onderwijsadvies), Joop Stoeldraijer (Edux Onderwijsadvies) en Femke Klomp (Marant | Adviseurs in leren & ontwikkeling) en is een uitgave van School aan Zet. Voor vragen rond de handreikingen en kwaliteitskaarten kunt u contact opnemen met School aan Zet: Gea Spaans, secretariaat@schoolaanzet.nl.

KKBAK0612

© Buiten het downloaden zijn alle rechten op dit product voorbehouden aan:

Postbus 556, 2501 CN Den Haag
e-mail: secretariaat@schoolaanzet.nl
www.schoolaanzet.nl

KWALITEITSKAART